

Ömer Paşa

ÇEVİREN ALI BERKTAŞ
ÖNSÖZ BARIŞ ÖZKUL

Ömer Paşa

İvo Andrić, Çev. Ali Berktaş

İstanbul, İletişim Yayınları, 2020, 291 sayfa, ISBN: 978-975-05-2941-2.

Muhammed Haşim BAŞER*

Kitabın yazarı İvo Andrić, Viyana Üniversitesinde felsefe lisansı yapmıştır. Slav kültürü ve edebiyatı alanında yüksek lisansını da tamamladıktan sonra “Osmanlı Yönetimindeki Bosna-Hersek’te Kültür Yaşamı” çalışmasıyla doktora tezini teslim etmiştir. Andrić, Yugoslav Dışişleri Bakanlığında çalışmış, Yugoslavya Federal Meclisinde Bosna temsilciliği ve Yugoslav Yazarlar Birliğinde başkanlık görevlerinde bulunmuştur. Ayrıca yazdığı eserler sonucu Nobel Edebiyat Ödülü ve Slav Kraliyet Akademisi Ödülü’nü kazanmıştır. *Ömer Paşa* adlı kitabı ise ölümünden 2 yıl sonra yayımlanmış ve 2020 yılında Ali Berktaş tarafından çevirisi yapılarak ülkemiz okuyucusuna sunulmuştur.

Eser, ön söz bölümüyle beraber toplam 11 ana başlık ve 8 alt başlıktan oluşuyor. Kitabın ön sözünü yazan Barış Özkul, kitabı “*Düz bir tarihçilikten ziyade karakterlerin deneyimleri ve hikâyeleriyle aksettirmeyi başaran bir eser*” olarak tanımlamıştır.

Kitap Serasker Ömer Paşa’nın 1850-1852 yıllarında Saraybosna seferindeki faaliyetlerini, seraskerlik makamına ne gibi zorluklar sonucu geldiğini ve etrafında gerçekleşen olayları konu almaktadır. İlk bölüm, seraskerin şehre ihtişamlı bir şekilde girerken, yola atlayan delinin törenin anlık olarak bölünmesine sebep olmasıyla başlıyor. Sonrasında Deli Osman adıyla anılan bu kişinin bir aşk sonucu bu hâle düştüğünden bahsediliyor. Ayrıca bu bölümde seraskerin Bosna beylerine yapmış olduğu konuşmada, gerekirse Bosna beylerinin kellelerini alacağı ile ilgili tehdidi de dikkat çekicidir.

İkinci bölümde, ordunun gerekli ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucu aşırı saldırgan tavırlarda

* Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Bölümü, İstanbul, muhammedhasim.baser@stu.fsm.edu.tr

bulunmasından, bir ordu değil de eşkıya gibi davranmasından söz edilmektedir. Bosnalılar, Ömer Paşa'nın müfrezesi hakkında, Müslüman görünümlü Hristiyan ve Yahudilerden oluştukları için Müslümanlara kötü davranacaklarını düşündüklerinden “mürted tabur” olarak bahsediyor. Ordu, insanların hayvanlarına ve mallarına el koymakta, hanlara saldırmakta, kadınlara tecavüz etmektedir. Çenetiş adlı konaklara el koyup, buraları zindanlara çevirip kendi karargâhı olarak kullanmaktadır. Ordu buranın dışında yaşayanları hayvan olarak görmektedir. Ayrıca Bosnalılar ve Ömer Paşa'nın ordusunun, birbirinden nefret etmek için bahaneler bulduklarından bahsedilmiştir. Ordudaki yüksek rütbeli kişiler, Türkiye işgalinde bulunan bir yerde yaşanmayacağını düşünmektedir.

Üçüncü bölümde, Bosna'nın ileri gelen beylerinden Muyaga Telalagiç adlı kişinin evine, Ömer Paşa'nın ordusundaki Topçu Albayı Arif Bey'in el koymasından, İstanbul'a sürgün edilmesinden ve yolda çekmiş olduğu zorluklardan bahsedilmiştir. Bu olayın akabinde Arif Bey'in onun evinde vermiş olduğu bir eğlencede ortaya çıkardığı Jilavka adlı bir şarabın etkileri sonucu, insanların birbirleriyle Macarca, Lehçe, Almanca ve Türkçe tartışıp kavga ettikleri, dolayısıyla orduda farklı kültürlerden insanların bulunduğu görülmektedir.

Dördüncü bölümde, Ömer Paşa'nın Karadağ'a gitmesi gerektiğini öngörerek arkasında düzeni sağlayacak bir kişiyi bırakması amacıyla Sırp knezi Zimoniç'i ikna etme çabaları ve bunun için yaptığı eylemlere değinilmiştir. Sırlara ayrıcalıklar vereceğini söyleyip, Zimoniç'e “İnançlı mısın?” diye sorup, sonra “Karşında Mihaylo Latoş olarak duruyorum” demiş ve istavroz çıkarmıştır.

Beşinci bölümde, Ömer Paşa'nın asıl hikâyesi, kişiliği ve Müslümanların resamlara olan bakışı anlatılmaya başlanmıştır. Paşa, portresi çizilsin, gelecek nesillere bırakılsın diye Karas adlı bir ressamı ülkesine çağırır. Müslümanlar tarafından resamlara kötü gözle bakıldığı, onları çocuklarına taşlattıkları söylenir. Bölümün ilerleyen kısmında Kahvecibaşı Ahmet Ağa'nın, Ömer Paşa'nın cinsel arzularını karşılamak için, gizlice insanlar getirtmesinden ve bazen bu olayların üstünü örtmek için göstermiş olduğu çabalardan bahsedilir. Ressam Karas, Ömer Paşa Bosna'nın kuzeyinden geldikten sonra huzura alınıyor, Ömer Paşa portresi çizilirken kendini bir Avusturyalı subay olarak hayal ediyor, sonrasında geçmişine bir yolculuk yapıyor ve böylece geçmişini öğreniyoruz. Ömer Paşa Avusturya kökenlidir ve babasının işlemiş olduğu bir suç yüzünden tam harp okulundan mezun olacakken namının lekelenmesiyle burada yükselmeyeceğini anlayarak, hain olmak uğruna, Avusturya'dan zorlukla Türkiye'ye kaçmıştır. Burada bazı önemli insanlara hizmetlerde bulunmuş, Müslüman olmayı kabul edip Türk yaşamını ve Türkçeyi öğrenmiştir. Hizmetinde bulunduğu Vidin paşası sayesinde harp okulunda öğretmen olmuş, II. Mahmut'un okula gelmesiyle Yüzbaşı Ömer Efendi olarak takdim edildikten sonra Şehzade Abdülmecit'e lalalık yapmıştır. Abdülmecit padişah olduktan sonra da hızla yükselmiş ve reformlar sebebiyle Suriye, Arnavutluk, Kürdistan'da çıkan isyanları bastırmak için buralara gitmiş ve bu savaşlardan zaferle geri dönmüştür. Buralarda insanları kandırıp katletmesiyle ünlenmiş ve adı korkuyu simgelemeye başlamıştır. Kendisi bu sıralar zengin Osmanlı zorbaları gibi olmaya ve içki içmeye, açgözlü olmaya başlamıştır. Bunlardan iki yıl sonra Bosna seferine çıkmıştır.

Beşinci bölümün son kısmında Ressam Karas hakkında, gördüğü insanlar için kendi kafasında oluşturduğu şekilde portreler çizmesi ve bunları resmedip sergileyememesi sonucu uyularının kaçtığından bahsedilmiştir. Ömer Paşa'nın kişiliği ve hayatı hakkındaki bilgilerin, kitabın orta kısımlarında değil de başında olması daha iyi olabilirdi.

Altıncı bölümde, Ressam Karas'ın seraskerin kızına verdiği dersler sırasında gelen Saide Hanım (Ömer Paşa'nın eşi) ile gerçekleştirdiği sohbetlere değinilmiştir. Karas'ın ona âşık olup, imkânsız olduğunu bilerek bunu içinde yaşaması ve Saide Hanım'ın hikâyesi de anlatılmaktadır. Saide Hanım, Müslüman olmadan önceki adı İda olup Macar asıllıdır. Kuzeni Bükreşli Nikolay Gika babasının ölümü üzerine onu kafa dağıtması için Bükreş'e davet eder. Bu sırada Türk-Rus işgal birlikleri Bükreş'te bulunmaktadır. Ömer Paşa burada bir resepsiyon vermektedir, bu resepsiyonda piyano çalan İda'yı kızının yeteneğine bakması için davet eder. Bu davetine icabet eden İda ile görüşmelerinde kızına ders vermesini ister, sonrasında ise göçmen olduğunu ve kızına bakacak birini istediğini söyleyen Ömer Paşa bir süre sonra evlenme teklifinde bulunur. Bu evlilik olursa İda çarşaf giymek zorunda kalacak, kadı tarafından evlendirilecek ama dinini koruyabilecektir. Bundan dolayı paşa ona süre vermiştir. Evlendikten bir yıl sonra ise Saide Hanım değişir; içkici, şişman, hantal, dobra ve kaba biri olur. Burada, Müslüman biriyle evlenen gayrimüslim kadının kendi dinine ait ibadetleri uygulamasının kısıtlanmadığını görürüz.

Yedinci bölümde, Aşçıbaşı Kostaş'ın nasıl Ömer Paşa'nın yanına geldiği, onun sayesinde Ömer Paşa'nın mutfağının İstanbulluların vezirleri bile kıskandırdığı ama Ahmet Ağa'nın, Paşa için getirdiği bir kıza âşık olması sonucu bütün hayatının altüst olması anlatılıyor. Anca adlı bu kıza elde etmek için paralar harcıyor, sonunda bir dedikoduyu duyup utanması sonucu kıza elde etmezse adının temize çıkmayacağını düşünüyor. Kostaş sokak ortası bir kovalamaca sonucu kıza vurup intihar ediyor. Bu dava için atanan kişilerin kişilikleri ve özellikleri anlatılıyor. Bununla ilgili, çocuklar oyunlar oynuyor, türküler yazılıyor. Saraybosna'nın bir kin şehri olduğu ve Müslümanların Ömer Paşa'ya olan nefreti anlatılıyor. Bosnalı Müslümanların Ömer Paşa'yı pek sevmediğini kitabın birçok bölümünde olduğu gibi bu bölümde de görmekteyiz.

Sekizinci bölümde, Muhsin Efendi ve Nikola'nın hikâyesi anlatılır, Muhsin Efendi konakta yaşayan, özellikle yüksek rütbeli kişilerin her dediğini onaylayan bir "evet efendim"cidir. İnsanlara istedikleri şekilde onay veren biri olduğundan gençken sevilirken, yaşlanınca bunu eskisi gibi araştırmadan yapıyor ve bunun sonucunda sevilmemeye başlıyor, kendisine bunak denmeye başlanıyor. Nikola ise Müslüman olduktan sonra Musta Bey adıyla anılan Ömer Paşa'nın kardeşidir. Verem hastasıdır. Ömer Paşa onu ziyaret ettiğinde ölmesini diler ya da sağlıklı olup düzgünce çalışmasını, bunu da yapamazsa kendi hayatına kıyacak cesareti bulmasını söyler. Muhsin Efendi sayesinde Nikola hasta olsa da saygı görebileceğini fark edip tedavi olmaya ve insanlara nasıl yaklaşabileceğini ve seraskere karşı nasıl bir tavır takınması gerektiğini düşünmeye başlar.

Dokuzuncu bölümde, Travnik bölgesinden bahsedilmiştir. Burayı koca bir hapishaneye dönüştüren

Ömer Paşa, Travnik'ten ayrıldıktan sonra isyancıların izini sürüyor, yakıp yıkıyor, kelle kesiyor, kurşuna diziyor, yüksek rütbelilerini tutuklayıp başlarına başkalarını geçiriyor, Osmanlı ve Hristiyan madalyalarıyla geri dönüyor.

Onuncu ve son bölümde, Avusturya konsolosu General Atanaskoviç'in Saraybosna'da esmekte olan rüzgârlar sonucu aklına gelen bir hatırasından ve seraskerin nasıl yalanlar söyleyerek amacına ulaştığından, yaverine bile yalanlar söyleyip son anda değişiklikler yaparak insanları zora sokmasından bahsediliyor. Saraybosna'yı terk etmesi, insanların bunu içten içe sevinçle karşılaması, ona beddualar etmesiyle kitap sonlanıyor.

Kitapta bazı kavramlar fazlasıyla detaylı açıklanmış. Bu durum bazen iyi olsa da bazen gereksiz uzatmalara sebep olmuş. Anlatımda olaylar okuyucuya, o anın içindeymiş gibi hissettirilmiş.

Kitabın konusu Ömer Paşa olsa da Ömer Paşa'nın etrafında yaşayan kahvecibaşı, ressam, deli, aşçıbaşı, Saide Hanım gibi kişilerden daha çok bahsediliyor. Ömer Paşa kitapta biraz arka plana atılmış gibi duruyor. Beşinci bölümde Ömer Paşa'nın hayatıyla ilgili daha çok detay fark edebiliyoruz. Kitapta aşk konusu savaşlardan daha çok ön plana çıkmıştır.

Kitap sadece yönetenin gözünden değil, eşrafın gözünden de olayları görebilmeyi mümkün kılmıştır. Bosnalıların o dönemde yaşamış olduğu zorluklar ve kimi zaman zulümlere halkın gözünden de bakılması, ordunun zaman zaman aç kalıp ihtiyaçlarının karşılanmaması gibi hususlara değinilmesi eserin değerini arttırmaktadır.

Sonuç olarak kitap, Ömer Paşa'nın Bosna seferini, tarafsız bir şekilde elden geldiğince yansıtmıştır. Bu seferin Ömer Paşa'nın ordusunun, Saraybosna halkının, soylularının ne gibi zorluklar yaşamasına sebep olduğu gözler önüne serilmiştir.